

व्याकरणिक विशेषः { संबंध- प्रथम आणि द्वितीय पुरुष एकवचन }

वाक्यातील दोन नामांमधील संबंधकारक दर्शविण्याकरिता षष्ठी विभक्तीचा उपयोग केला जातो. उदा. 'हे माझं /तुझं घर आहे' या प्रमाण मराठीतील वाक्यात [-झ-] हा प्रथम पुरुष आणि द्वितीय पुरुष एकवचन विभक्ती प्रत्यय 'मी/ तू' आणि 'घर' या नामांमधील संबंध दर्शवितो.

१.० व्याकरणिक विशेषाची नोंद

सर्वेक्षणातून संबंधवाचक प्रथम पुरुष आणि द्वितीय पुरुष एकवचन विभक्ती प्रत्ययाची मराठीच्या बोलींमध्ये चार पर्यायी रूपे मिळाली : (१) [-ज/झ/ज/झ-]; (२) [नामाचे सामान्य रूप]; (३) [-ल-]; (४) [-न-]. या पर्यायी रूपांचा भौगोलिक प्रसार व उदाहरणे पुढे दिली आहेत.

१.१ पर्यायी रूप १ : [-ज/झ/ज/झ-]

संबंध-प्र.द्वि.पु.ए.व. प्रत्ययाचे [-ज/झ/ज/झ-] हे रूप राज्यातील सर्वच जिल्ह्यांमध्ये सापडले.

१.१.१ उदाहरण (जि. लातूर, ता. लातूर, गाव तांदुळजा, पु४५, मांग, १२वी)

माझे सद्याचे छंद काय नाही

maǰ^he sədyaçē č^hənd kay nahi

ma-ǰ^h-e sədya-č^h-e č^hənd kay nahi

I.OBL-GEN-3PL current-GEN-3PL hobby.PL what NEG

Currently I don't have any hobbies.

१.२ पर्यायी रूप २ : [नामाचे सामान्य रूप]

मराठीच्या काही प्रादेशिक बोलींमध्ये संबंध-प्र.द्वि.पु.ए.व. हा व्याकरणिक विशेष दर्शविण्यासाठी स्वतंत्र विभक्ती प्रत्यय आढळला नसून नामाचे सामान्य रूप हेच संबंध-प्र.द्वि.पु.ए.व. हा कारक संबंध दर्शविते. पुढे येणाऱ्या नामाच्या लिंगानुसार सामान्य रूपाला लागून येणारा स्वर (अ/आ/इ/ओ) बदलतो. हा पर्याय राज्यातील २६ जिल्ह्यांत आढळला. या पर्यायाचा भौगोलिक प्रसार व उदाहरणे खाली दिली आहेत :

जिल्हा	तालुका व गाव
चंद्रपूर	चंद्रपूर - चकनिंबाळा व दाताळा, राजुरा - कढोली (बुद्रुक) व कोष्टाळा, ब्रह्मपुरी - तोरगाव (बुद्रुक)
गडचिरोली	गडचिरोली - खुर्सा व शिवणी
गोंदिया	गोंदिया - तेढवा
भंडारा	भंडारा - धारगाव व मुजबी, तुमसर - लोभी
नागपूर	नागपूर - येरला व सोनेगाव (लोधी), भिवापूर - बोटेझरी,

वर्धा	रामटेक - करवाही व भोजापूर, नरखेड - उमरी व पांढरी
यवतमाळ	आष्टी - खडका व थार, सेलू - वडगाव जंगली
अमरावती	घाटंजी - खापरी व कुर्ली, नेर - कोलुरा व दगड धानोरा अमरावती - मलकापूर, दर्यापूर - भांबोरा, जितापूर व भामोद, धारणी - कावडाझिरी
अकोला	अकोला - येवता
वाशिम	वाशिम - शिरपूटी, रिसोड - घोणसर, कारंजा - गिरडा व दोनद (बुद्रुक)
बुलढाणा	बुलढाणा - पळसखेड भट व वरवंड, जळगाव-जामोद - वडगाव पाटण व निमकराड, शेगाव - शिरजगाव (निळे) व पाडसूळ
हिंगोली	हिंगोली - कारवाडी
नांदेड	नांदेड - लिंबगाव व पांगरी, किनवट - मारेगाव (खालचे), देगलूर - रमतापूर
परभणी	पालम - कापसी, सोनपेठ - तिवठणा, परभणी - टाकळगव्हाण
बीड	बीड - बेडूकवाडी
जालना	जालना - धावेडी, मंठा - उसवद व तळणी
औरंगाबाद	औरंगाबाद - पिंपळखुंटा, पैठण - पाचोड (बुद्रुक), सोयगाव - घोसला व पळसखेडा
अहमदनगर	अकोले - ब्राह्मणवाडा व डोंगरगाव, नेवासा - खलालपिंपरी व मोरगव्हाण, अहमदनगर - कामरगाव व नारायण डोहो, जामखेड - सावरगाव
पुणे	हवेली - केसनांद, जुन्नर - बोरी (बुद्रुक) व धामनखेल, मुळशी - निवे
जळगाव	जळगाव - धामणगाव व वडली, जामनेर - वाकोद व वाघारी, रावेर - निरूळ व मांगलवाडी, चाळीसगाव - हातले व दहिवद, चोपडा - तांदळवाडी
धुळे	धुळे - सोनगीर व खेडे, शिरपूर - आंबे व बोराडी
नंदुरबार	नंदुरबार - घोटाणे, शहादा - प्रकाशा
नाशिक	मालेगाव - कळवाडी व कौळाणे (गा), नाशिक - पळसे, सुरगणा - काठीपाडा, त्र्यंबकेश्वर - झारवड (खुर्द), येवला - बोकटे
पालघर	वसई - वाघोली, कळंब व निर्मळ, डहाणू - बोर्डी, जव्हार - हातेरी, मोखाडा - कारेगाव
रायगड	कर्जत - साळोख, रोहा - नागोठणे
कोल्हापूर	चंदगड - चंदगड

१.२.१ उदाहरण (जि. नागपूर, ता. भिवापूर, गाव बोटेझरी, स्त्री७०, खैरे कुणबी, अशिक्षित)

माइ तब्बेत ठिक होती नाइ म्हनुन मी यात्रेला गेलो नाइ

mai tæbbet ʈʰik hoti nai mʰənun mi yatrela gelo nai

ma-i tæbbet ʈʰik hot-i nai mʰənun mi yat-re-la ge-l-o nai

I.OBL-GEN.3SGF health.3SGF alright be.PST-3SGF NEG therefore I festival.OBL-LOC go-PFV-1SG NEG

I did not go to the festival because my health was not good.

१.२.२ उदाहरण (जि. नागपूर, ता. नरखेड, गाव पांढरी, स्त्री७०, ओबीसी, अशिक्षित)

येम्पीची बॉडर मा वावरापासून तिकडे आय

yempiči bōḍar ma wawrapasun tikḍe ay

yempi-č-i bōḍar ma wawra-pas-un tikḍe ay

M.P.-GEN-3SGF border I.OBL.GEN.OBL farm.OBL-PP.LOC-ABL there be.PRS

The Madhya Pradesh border is in that direction of my farm.

१.२.३ उदाहरण (जि. यवतमाळ, ता. घाटंजी, गाव खापरी, स्त्री१८, बौद्ध, एफ.वाय.)

तुया बापाची ज़ागा आय का

tuya bapači jaga ay ka

tu.a bap-a-č-i jaga ay ka

you.OBL.GEN.OBL father-OBL-GEN-3SGF place.3SGF be.PRS what

Is this your father's place? (Does your father own this place?)

१.२.४ उदाहरण (जि. हिंगोली, ता. हिंगोली, गाव कारवाडी, पु६१, मराठा, ४थी)

मी म्हनलं तुइ इच्छा नाइ ना नको फवारू

mi m^hənlə tui ičč^ha nai na nəko p^həwaru

mi m^hən-l-ə tu-i ičč^ha nai na nəko p^həwar-u

I say-PFV-3SGN you-GEN.3SGF wish.3SGF NEG DM PROH spray-NON.FIN

I said, "Don't spray if you don't want to."

१.२.५ उदाहरण (जि. पुणे, ता. हवेली, गाव केसनंद, स्त्री५०, मराठा, ५वी)

मायं लग्नं चौर्यांशीला ज़ालं

mayə ləgnə cəuryanšila j^halə

ma-ə ləgnə cəuryanši-la j^ha-l-ə

I.OBL-GEN.3SGN marriage.3SGN eighty-four-LOC happen-PFV-3SGN

I got married in 1984.

१.२.६ उदाहरण (जि. बीड, ता. बीड, गाव बेडूकवाडी, पु४६, मराठा, ९वी)

हा हितच ज़ाला ना बाई मा जन्म

ha hitəc jʰala na bai ma jənmə

ha hitə-c jʰa-l-a na bai ma jənmə

yes here-EMPH happen-PFV-3SGM DM VOC I.OBL.GEN.3SGM birth.3SGM

Yes, I was born here.

१.३ पर्यायी रूप ३ : [-ल-]

संबंध-प्र.द्वि.पु.ए.व. या व्याकरणिक विशेषांचे [-ल] हे पर्यायी रूप राज्यातील ९ जिल्ह्यांत आढळले. या पर्यायी रूपाचा भौगोलिक प्रसार आणि उदाहरण खाली दिले आहे :

जिल्हा	तालुका व गाव
अमरावती	वरुड - गाडेगाव
वाशिम	रिसोड - घोणसर
बुलढाणा	बुलढाणा - पळसखेड भट व वरवंड, शेगाव - शिरजगाव (निळे)
हिंगोली	हिंगोली - कारवाडी, कळमनूरी - मोरवड
जालना	जालना - धावेडी
औरंगाबाद	औरंगाबाद - पिंपळखुंटा
बीड	बीड - बेडूकवाडी, शिरूर-कासार - टाकळवाडी
अहमदनगर	अहमदनगर - कामरगाव व नारायण डोहो, नेवासा - मोरगव्हाण व खलालपिंपरी, जामखेड - जवळके,
पुणे	जुन्नर - धामणखेल

१.३.१ उदाहरण (जि. जालना, ता. जालना, गाव धावेडी, स्त्री६५, मराठा, अशिक्षित)

आता सद्द्या मपलं एक पोरगं शाळेतए

ata səddya məplə ek porgə šəlete

ata səddya məp-l-ə ek porgə šəle-t e

now currently I.OBL-GEN-3SGN one child.3SGN school.OBL-LOC be.PRS

Now one of my children is in school.

१.४ पर्यायी रूप ४ : [-न-]

संबंध-प्र.द्वि.पु.ए.व. या व्याकरणिक विशेषांचे [-न-] हे पर्यायी रूप राज्यातील ६ जिल्ह्यांत आढळले. या पर्यायाचा भौगोलिक व सामाजिक प्रसार आणि उदाहरण खाली दिले आहे :

जिल्हा	तालुका व गाव
जळगाव	जळगाव - धामणगाव व वडली, रावेर - मांगलवाडी, चाळीसगाव - हातले व दहिवद, चोपडा - तांदळवाडी
धुळे	धुळे - लळिंग, सोनगीर, खेडे व खोरदड, शिरपूर - आंबे, शिंगावे व बोराडी, साक्री - दिघावे व धाडणे
नंदुरबार	नंदुरबार - घोटाने व धानोरा, नवापूर - खांडबारा व चिंचपाडा, शहादा - प्रकाशा व शहादा
नाशिक	मालेगाव - कळवाडी व कौळाणे (गा), सुरगणा - काठीपाडा, सटाणा - दरेगाव
पालघर	डहाणू - वेती (कातकरी)
रायगड	कर्जत - साळोख (कातकरी), रोहा - चिंचवली (कातकरी), महाड - भेलोशी (कातकरी)

१.४.१ उदाहरण (जि. धुळे, ता. धुळे, गाव खोरदड, पु६८, कुणबी पाटिल, ८वी)

जन्म मना आठे खोरदडले

ǰənmə mənə aṭʰe kʰordəd̪le

ǰənmə mə-n-a aṭʰe kʰordəd̪-le

born.3SGM I.OBL-GEN-3SGM here Khordad-LOC

I was born in Khordad.